

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра теорії та історії світової літератури

Імені професора В. І. Фесенко

КУРСОВА РОБОТА

З історії зарубіжної літератури

На тему: Тема тоталітаризм в романі Джорджа Орвелла в романі “1984”

Студентки III курсу групи СОа 17-20
напряму підготовки Іноземні мови та
літератури, методика навчання
іноземних мов і зарубіжної літератури
(англійська і друга західноєвропейська
мова)

спеціальності 014 Середня освіта

Бойчук Анастасії Юріївни

Керівник докт. філол. наук, професор

Мариненко Ю. В.

Національна шкала _____

Кількість балів: ___ Оцінка: ЄКТС _____

Члени комісії _____

(підпис) (Прізвище та ініціали)

(підпис) (Прізвище та ініціали)

(підпис) (Прізвище та ініціали)

Київ- 2023 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТОТАЛІТАРИЗМ У ПРАЦЯХ ЗАРУБІЖНИХ ТА ВІДЧИЗНЯНИХ ДОСЛІДНИКІВ.....	5
1.1. Умови встановлення та характерні особливості тоталітарного режиму..	5
1.2. Наслідки тоталітарного режиму. Психологічний портрет громадянина тоталітарної держави.....	9
Висновки до розділу I	12
РОЗДІЛ II. ПОГЛЯД НА ОЗНАКИ ТОТАЛІТАРИЗМУ В РОМАНІ ОРВЕЛЛА “1984”, ЙОГО ІНТЕРПРИТАЦІЯ ТА АНАЛІЗ НАСЛІДКІВ ДЛЯ ОСОБИСТОСТІ.....	14
2.1. Ознаки тоталітаризму в державному устрої Океанії з роману Орвелла “1984”.....	14
2.2. Психологічний портрет головних героїв роману 1984 як зразок наслідків тоталітарного режиму.....	18
Висновки до розділу II.....	22
ВИСНОВКИ.....	24
SUMMARY.....	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	27

Вступ

Актуальність дослідження полягає в тому, що, по-перше, ми протистоїмо тоталітарному суспільству, виборюючи свою свободу, отже, досліджуючи тему тоталітаризму на прикладі літератури ми краще дізнаємося свого ворога, чіткіше бачимо ситуацію та усвідомлюємо масштаби небезпеки. По-друге, у минулому наш народ був у поневоленні тоталітаризму, а поглиблення знань того, яким є життя в тоталітарному суспільстві, допомагає краще розуміти те, через довелось пройти українському народові та як важливо боротися, щоб цей досвід не повторився.

Мета дослідження полягає у виявленні ознак тоталітаризму в романі Орвелла “1984”, способів і методів його встановлення та наслідків для свідомості, суспільства загалом та особистості індивідуально. Як результат, довести, що держава, описана Орвеллом є тоталітарною.

Досягнення цієї мети передбачає розв’язання низки **завдань**:

опрацювати низку досліджень, що торкаються теми тоталітарного режиму;

виокремити ті ознаки тоталітаризму, які виявилися спільними у проаналізованих дослідженнях;

виділити методи, способи та умови за яких встановлюється, закріплюється та зберігається тоталітарний режим у суспільстві;

виокремити з проаналізованих джерел наслідки тоталітарного режиму для особистостей громадян;

описати психологічний портрет громадянина тоталітарного суспільства ;

опрацювати вибраний твір Дж. Орвелла “1984”, виокремлюючи з тексту ознаки тоталітаризму та методи, яким він встановлювався;

показати психологічний портрет тоталітарних громадян на прикладі головних героїв роману.

Теоретико-методологічна основа дослідження включає в себе комплексний підхід до аналізу тексту. Теоретичну базу дослідження складають роботи, що присвячені формулюванню поняття тоталітаризму, перелічуючи його ознаки (Раймон Арон, Карл Фрідріх, Збігнєв Бжезинський, Ханна Арендт, Дем'яненко Борис Леонідович). До аналізу були залучені праці, що ілюструють наслідки тоталітаризму (Гадяцький В. І., Mattias D., Alfonso M.), зокрема праця, що дозволяє поглянути на проблему суто з психологічної точки зору (Горностаї П.). Для роботи безпосередньо з романом та його аналізу були використані праці, що торкаються питання зображення тоталітаризму в “1984” (Підгорна А., Іконнікова М., Adı Renaldy, Dewi Widyastuti). Відповідно для подальшої роботи з текстом були застосовані праці, в яких розглядається питання наслідків тоталітарного режиму для особистості (Ibtissam Touhamiadi, Тацинець М., Мацевко-Бекерська Л., Бондар О.)

Крім того, для вирішення поставлених завдань у роботі використовується метод “пильного читання” (close reading)

Об’єктом дослідження є роман Джорджа Орвелла “1984”

Предметом дослідження є поняття тоталітаризму та його ознаки, способи його встановлення та наслідки, зокрема на свідомість людини та її ідентичність.

Структура роботи: курсова робота складається з вступу, двох розділів, висновків, резюме і списку використаної літератури.

Загальна кількість сторінок: 29

Основний текст: 23

РОЗДІЛ I

ТОТАЛІТАРИЗМ У ПРАЦЯХ ЗАРУБІЖНИХ ТА ВІДЧИЗНЯНИХ ДОСЛІДНИКІВ

1.1 Умови встановлення та характерні особливості тоталітарного режиму.

Явище тоталітаризму неодноразово ставало об'єктом досліджень, на основі яких формується його визначення та виокремлюються характерні риси. Враховуючи те, наскільки часто тема тоталітарного режиму опинялася в полі зору дослідників та вчених в усьому світі, ми маємо можливість порівняти результати їхніх досліджень та вирізнити спільне у формулюванні самого визначення тоталітаризму, його ознак, умов та наслідків.

Перш за все необхідно зазначити, що визначення тоталітаризму та його характеристика можуть відрізнятися залежно від підходів до трактування та поглядів на нього.

Наприклад, інститут історії України[11] визначає тоталітаризм як політичну систему, що прагне повністю контролювати громадян. Енциклопедія Британіка[20] називає тоталітаризм формою правління, що не передбачає жодних свобод та підпорядковує собі усі сфери життя громадян.

Щоб детально розібратися в цьому питанні необхідно проаналізувати найвизначніші дослідження що його стосуються. Одним із найвідоміших вчених, який присвятив свою діяльність дослідженням політичних режимів є Раймон Арон. Зокрема у праці “Демократія та Тоталітаризм”[15] аналізується сутність тоталітарного режиму, на прикладі СРСР. Автор зазначає п'ять ключових елементів, що характеризують тоталітарний режим:

- 1) монополія однієї партії у політичній активності;
- 2) партія озброєна ідеологією, що визнає її абсолютний авторитаризм і яка відповідно є законом;

- 3) щоб нав'язати таку ідеологію, партія не просто переконує, а й змушує слідувати їй;
- 4) економічні та професійні установи підпорядковані державі, а, отже, ідеології та є її невід'ємною частиною, що сповідують її засади;
- 5) оскільки будь яка установа є державною та наскрізь пронизана ідеологією, будь-яка помилка є ідеологічною. В результаті помилка політизується та ідеологізується, що в свою чергу веде до терору.

Дещо розгорнутіше формулювання ознак тоталітаризму знаходимо в роботі американських вчених Карла Фрідріха і Збігнева Бжезинського «Тоталітарна диктатура і автократія»[16]:

- 1) розроблена ідеологія охоплює усі сфери суспільного життя з характерною вимогою бодай пасивно, але дотримуватися її. Ця ідеологія спрямована на те, що в кінцевому результаті буде збудоване ідеальне суспільство;
- 2) єдина правляча партія очолюється однією людиною, тобто диктатором. Усі учасники цієї партії настільки пристрасно віддані ідеології, що готові будь-яким чином сприяти її поширенню та закріпленню;
- 3) розвинена ціла система терору як фізичного, так і психологічного, який здійснюється через партію та секретну поліцію. Така таємна поліція контролює також партію за наказом її лідерів. Її діяльність спрямована не лише на “ворогів”, а й на населення;
- 4) абсолютно усі засоби масової інформації контрольовані партією;
- 5) така ж сама монополія наявна і у використанні зброї;
- 6) централізований контроль над усією економікою.

Ханна Арендт- американська теоретикня-політологиня, яка вважається однією з провідних мислительок 20 ст, зробила визначний внесок в розуміння концепції поняття тоталітарного режиму. У своїй праці “Витоки тоталітаризму” Ханна Арендт висвітлює не лише риси, що відрізняють тоталітарний режим від будь-яких інших, а й пояснює особливості та суть ідеології, на якій будується тоталітарне суспільство.

До характерних рис тоталітаризму науковиця відносить наступні [17]:

- 1) маси. Тоталітарний режим працює над створенням мас, а не класів, на відмінну від національних держав. У результаті у громадян відсутні сформовані переконання не лише на суспільне життя, а й на своє власне;
- 2) відсутність як вдалих, так і невдалих спроб здійснити переворот, іншими словами, для тоталітарного суспільства не властиві революційні настрої;
- 3) тимчасовий союз еліти та юрби. Як пояснює дослідниця, таке об'єднання необхідне першій категорії в процесі здобуття влади;
- 4) наявність таємної поліції, що здійснює терор. Сама авторка пояснює що, завдання тоталітарної поліції не втому, щоб викривати злочини, а щоб бути напоготові, коли уряд вирішить арештувати певну категорію населення;
- 5) тоталітарна пропаганда. Ханна Арендт доводить думку, що ця риса тоталітаризму важлива для формування першої та третьої, тобто формування мас та завоювання прихильності. Крім того, у тоталітарному режимі пропаганда є інструментом для здійснення психологічного терору.

Задля об'єктивності у висвітленні поняття тоталітаризму, його ознак та підвалин, на яких побудована його ідеологія, варто розглянути також праці сучасних дослідників. Зокрема з-поміж усіх робіт яскраво вирізняється наукове обґрунтування вітчизняного дослідника Дем'яненка Бориса Леонідовича у його праці “Три моделі тоталітаризму: Порівняльний аналіз фашизму, більшовизму та націонал-соціалізму.” Автор проводить аналіз з точки зору стану економіки на початку встановлення тоталітарного режиму та в подальшому його існуванні[4].

У Радянському Союзі більшовики застосовували два основні важелі: суспільна власність на засоби виробництва та планування. Націоналізація усіх підприємств дала вагоме підкріплення владі, що також дало право вождю лише встановлювати божевільні плани, а й “вносити корективи”, звітуючи про виконання планів. Як результат, установлення повної державної власності позбавляло громадян самостійності та закріплювало стійку залежність від общини, позбавляючи права вибору, права діяти в своїх інтересах та права на зміни.

Наступною моделлю тоталітарного режиму, яку аналізує дослідник є італійська. На відміну від Радянського Союзу, в економіці Італії все ж було місце приватній власності, хоч таке рішення Муссоліні обумовлене кількома факторами. По-перше, він не був достатньо обізнаним в економіці. По-друге, фашистське керівництво отримувало від нього користь. У цьому випадку, приватна власність слугувала рушійною силою для розвитку економіки, адже фашисти могли втручатися в неї, прикриваючись інтересами нації.

Аналізуючи третю модель тоталітарного режиму, яка формувалася в Німеччині, автор вказує на значно кращий рівень розвитку економіки, який був направлений на озброєння. Подібно уряду Муссоліні, у нацистській Німеччині також не велася класова боротьба, адже вони використовувалися для наживи за будь-якої нагоди.

Отже, хоч з точки зору економіки Радянський режим використовував іншу стратегію, однак всі три тоталітарні держави були націлені на те, щоб не дати класам або існувати зовсім, або бодай діяти в своїх інтересах. Ця теза підтверджує попередньо зазначену ознаку тоталітаризму стосовно мас у суспільстві.

Українська дослідниця Чабанна Маргарита Валеріївна у своїй статті “Авторитаризм і тоталітаризм. Уявна подібність та сутнісна різниця” характеризує різні види тоталітаризму, описуючи ознаки кожного з них[9].

Комуністичний тоталітаризм авторка характеризує запереченням права на приватну власність та заборону автономії особистості. У основу фашизму закладене поєднання поняття нації як цінності та догматизованої тези справедливості. Націонал-соціалізм збудований на утіленнях ідей расизму, шовінізму та експансії в зовнішній політиці.

Підсумовуючи, дослідниця формулює поняття тоталітаризму, називаючи його політичним режимом, у якому правляча еліта об'єднана в партію, якій притаманна бюрократія та яку очолює лідер (диктатор). Ця партія на чолі зі своїм керівником повністю контролює суспільство, шляхом використання ідеології.

1.2 Наслідки тоталітарного режиму. Психологічний портрет громадянина тоталітарної держави.

Зважаючи на усі опрацьовані дослідження та усвідомлюючи умови тоталітарного режиму та його інструменти, постає питання, яким є громадянин тоталітарної держави? Відповідь на це питання також дає Дем'яненко Борис Леонідович у тій самій праці “Три моделі тоталітаризму: Порівняльний аналіз фашизму, більшовизму та націонал-соціалізму.” Аналізуючи економічну складову режимів, автор робить висновки про вплив обраних стратегій на особистість громадян[4]

У випадку Радянського Союзу, державна власність та планування спричинили не лише вище згадані фізичні наслідки, а й разючі зміни в менталітеті, які доцільніше буде назвати спотворенням світогляду. Свідомість людини в таких умовах сформована не навколо свого “Я”, а навколо колективного “Ми”, що не передбачає наявності своєї думки, своїх намірів та незалежності.

Незважаючи на те, що лідери останніх двох моделей вбачали в класових інтересах користь, їхня стратегія мала такі ж згубні наслідки для свідомості громадян, як і Радянська. Як Муссоліні, так і Гітлер вважали за небезпеку, коли класові інтереси суперечили національним. Для нацистської Німеччини та фашистської Італії було важливо контролювати, щоб класові інтереси не йшли попереду національних, що також є інструментом для стирання особистого “Я” кожного громадянина на користь зростання колективного “Ми”.

Отже, аналізуючи моделі тоталітарного режиму Радянського Союзу, Італії та Німеччини, Дем'яненко Борис Леонідович робить висновки, що попри наявність певних відмінностей, кінцевий результат був однаковий. Усі три тоталітарні держави направляли зусилля на те, щоб свобода та право вибору були для громадян не лише неможливими, а й жахливими, адже немає особистостей, є лише колектив.

Продовжуючи змальовувати портрет тоталітарної людини, важливо звернутися до наукової статті “Тоталітаризм на рівні особистості та його подолання” кандидата філософських наук Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАНУ Гадяцького

Віктора Івановича. Дослідник пропонує нам розглянути сутність та характерні риси людини, чия свідомість сформована в тоталітаризмі. Автор описує середньостатистичного громадянина тоталітарного суспільства так:[2]

- 1) нерозвинений внутрішній світ та нездатність до саморефлексії;
- 2) відсутня або недостатня самокритичність;
- 3) не вміння оцінювати навколишній світ та себе в ньому.

Більше того, у статті наведені засоби та умови, завдяки яким можливе перетворення на тоталітарного громадянина, який характеризується вище згаданими рисами.

Першим інструментом, що впливає на свідомість громадян є нестача інформації. Тоталітаризм характеризується наявністю залізної завіси з-за якої неможливо отримати звісток. Така обмеженість в споживанні інформації формує односторонність поглядів, але і це не єдина біда. Усе, що стає відомо громадянам тоталітарного суспільства, є попередньо “опрацьоване”, тобто часто інформація абсолютно не відповідає дійсності.

На основі інформаційних маніпуляцій утворюється наступна умова, що допомагає тоталітаризму закріпитися та зміцнішати: напівосвіченість. Фільтрування та спотворення інформації в тоталітарній державі властиве не лише сфері медіа, а й освіти. В такому суспільстві домінує догматична свідомість, що є сприятливою до всього, що скаже партія та сприймає це за істину.

Наступним інструментом, що слугує в побудові тоталітарного суспільства є всеохопний страх. Людина, що боїться не повстане, не висловить своєї думки, а буде покійно слідувати ідеології. Страх, що ламає людей і змушує коритися, досягається терором. Зрештою для покоління, що зростало в таких умовах, свобода видається непосильною ношею, яка лякає.

Отже, згідно з працею Гадяцького Віктора Івановича, наслідком тоталітарного режиму для особистості є несвідомість стосовно того, що відбувається навколо, необізнаність, що в свою чергу призводить до байдужості та страх, що сковає і знижує ймовірність повстання до мінімуму.

Докладніше про психологічний стан тоталітарного громадянина як наслідок режиму дізнаємося з дослідження бельгійського вченого Маттіаса Десмета у його книжці “Психологія тоталітаризму”. Автор зазначає, що для свого успішного існування тоталітаризму необхідні 4 умови, 4 психологічні стани суспільства, що будуть підживлювати режим.[19]

Першою підвалиною, на думку дослідника, є самотність. Громадянин тоталітарного суспільства соціально ізольований, з малою кількістю соціальних зв'язків. Такий стан тісно пов'язаний з іншим, що також лежить в основі психологічного стану тоталітарного суспільства: відчуття, що життя не має значимості. Сам автор пояснює це тим, що людина може жити повноцінне життя, коли достатньо взаємодіє з суспільством, створює нові зв'язки з новими людьми. В такому випадку життя людей набувають змісту, наповнюються сенсами. Згідно з попередньою ознакою, тоталітарні громадяни самотні, ізольовані, відповідно їм властиве відчуття того, що їхнє життя беззмістовне.

Наступною ознакою психологічного стану тоталітарного суспільства, на думку Маттіаса Десмета, є тривога, яку дослідник називає вільноплаваючою. Такий вид тривоги не пов'язаний з чимось конкретним, це постійний неспокій перед чимось незрозумілим, чимось, що людина не може збагнути.

Останнім елементом є фрустрація та агресія. Власне це є результатом поєднання перших трьох станів. Самотня людина, яка живе без відчуття сенсу та в стані тривоги врешті-решті опиняється в стані безнадійності та дезорганізованості.

Алгоритми мислення тоталітарної людини представлені в есе Альфонсо Мантуорі “How to make enemies and influence people: anatomy of the anti-pluralist, totalitarian mindset”.[14] Автор поділяє риси характерні для тоталітарного світогляду на 4 категорії. До першої увійшли ворожість та забобонність. Сприйняття сторонньої групи як ворога об'єднує громадян тоталітарного суспільства та дозволяє позбутися розбіжностей. Забобонність дослідник інтерпретує як перекладання вини на щось містичне, що не піддається поясненню.

На перший погляд ці елементи не мають нічого спільного, але автор трактує їх як пошук цапа відбувайла. Тоталітарне суспільство прагне звинуватити в усіх бідах когось, для цього їм потрібен ворог, якщо такого немає, то в хід іде звинувачення чогось містичного.

На основі попередньої характеристики будується наступна: логіка або/або. Згідно з нею, людина або виступає за ідеологію, або є ворогом. Такий тип мислення стає родючим ґрунтом для стереотипів, поділу світу на чорне і біле та надмірної категоричності.

Тоталітарне суспільство не мислить себе без покори. Жорстка ієрархія є невід'ємною його рисою, що передбачає покору тому, хто соціально вище. Тоталітарний громадянин вбачає в абсолютній покорі лиш благо, а перспектива самостійно керувати своїм життям його лякає.

Останньою ознакою тоталітаризму є уніфікація, що стирає ідентичність. Як уже зазначалося, тоталітарне суспільство різко себе протиставляє будь-якій сторонній групі, що плекає колективне “Ми”, стираючи особисте “Я”.

Описуючи психологічний портрет тоталітарного суспільства, важливо враховувати дослідження не лише істориків, а й психологів. Свій внесок у цій справі зробив український психолог, експерт у сфері психології особистості Горностай Павло Петрович. У статті “Гібридна ідеологія” як об’єкт соціальної патопсихології”[3] автор називає тоталітарну ідеологію соціальною хворобою. В основі тоталітарного вчення закладене насилля, яке згідно з ідеологічними засадами зветься “вбивством на благо”. Дослідник характеризує тоталітарне суспільство нав'язливою ворожістю. Таке бажання громадянин тоталітарного суспільства спрямовує в бік інакшості: національної, релігійної, соціально-класової чи будь-якої іншої.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

Враховуючи різносторонність поглядів у проаналізованих дослідженнях цього розділу, можна виокремити спільне для усіх праць твердження стосовно

тоталітарного режиму, що характеризує його мету. Ціль тоталітаризму- отримати абсолютний контроль над суспільством, над усіма сферами його життя, особистою в тому числі. Для точнішого зображення цілісної картини тоталітарного режиму важливо також виокремити з проаналізованих праць його ознаки. До характерних рис тоталітаризму належать: влада в руках однієї партії, на чолі якої стоїть диктатор; наявність ідеології, яка пронизала усі сфери життя і яка активно поширюється завдяки пропаганді; наявність фізичного та психологічного терору; наявність таємної поліції, яка власне здійснює всеохопний терор; колективна власність та централізований контроль над економікою.

Риси характеру людини можуть свідчити про те, в якому політичному устрої вона живе. Поведінкові патерни та світогляд громадян тоталітарного суспільства є не лише свідченням його наявності, а й його наслідків. Описавши психологічний портрет громадянина тоталітарного суспільства, виокремлюються такі згубні наслідки для світогляду та ідентичності людини: страх, байдужість, несвідомість, ворожість до вияву будь-якої інакшості, поділ світу на чорне та біле, відсутнє відчуття самостійності та унікальності, внаслідок несформованого або знищеного почуття особистого “Я”.

РОЗДІЛ II

ПОГЛЯД НА ОЗНАКИ ТОТАЛІТАРИЗМУ В РОМАНІ ОРВЕЛЛА “1984”, ЙОГО ІНТЕРПРИТАЦІЯ ТА АНАЛІЗ НАСЛІДКІВ ДЛЯ ОСОБИСТОСТІ

2.1 Ознаки тоталітаризму в державному устрої Океанії з роману Орвелла “1984”

Опираючись на попередньо викладений матеріал стосовно ознак та умов тоталітарного режиму, з перших сторінок не важко їх розпізнати.

Орвелл одразу дає знати, що в описаному суспільстві панує монополія однієї єдиної партії, яку очолює диктатор, який зветься Старшим Братом. Власне це є одна з найперших ознак тоталітаризму. Згодом у романі вказується, що є певна кількість людей, які або входять до правлячої партії, або є до неї наближені. Такою людиною є О’Браян, він належить до партійної еліти

У творі автор зображує фундаментальну ознаку тоталітарного режиму: наявність ідеології. Партія, що володіє абсолютною монополією транслює філософію, згідно з якою війна- це мир, свобода- це рабство, а неучтво є силою. Оскільки ідеологія насаджується в усіх сферах життя, громадяни Океанії не мають права не прийняти її за основу свого буття.

Пропаганда. Іншою істотною ознакою тоталітаризму, що впадає у вічі є пропаганда. Джордж Орвелл у першому розділі першої частини приділяє багато уваги опису цієї риси режиму. Громадяни не можуть заховатися від пропаганди навіть у своїх домівках. Автор дає зрозуміти, що пропаганда охоплює всі сфери життя описуючи усюдищу присутність телеекранів, які неможливо вимкнути. Усі засоби масової інформації керуються владою, адже вони є інструментом поширення та закріплення ідеології. Насправді механізм пропаганди значно складніший, адже він передбачає також виправлення того, що уже було проголошено. Орвелл занурює в деталі роботи пропагандистської машини,

описуючи робочі будні Вінстона. Він є одним з таких працівників, що виправляє тексти в пресі. Наприклад, одне з завдань полягало в тому, щоб переписати промову Старшого Брата таким чином, щоб воно містило передбачення події, яка уже сталася.

Про систему терору як фізичного так і психологічного, що є наступною характерною рисою тоталітаризму, сказано багато. Орвелл розлого описує деталі системи, що не лише за будь яку помилку знищувала людину, а й без особливої причини. Точніше кажучи, навіть думка, що не суперечить ідеології, а бодай ставить під сумнів один її елемент, стає причиною для застосування терору. У романі такі знищення називаються розпорошенням. Людина, яка зробила щось, що суперечить ідеології просто зникала. Одного дня вона не з'являлася на роботі чи будь-де.

Наприклад, таким чином зник знайомий Вінстона Сайм. Головний герой навіть передбачив це зникнення, аргументувавши його винятковими інтелектуальними здібностями, якими володів його знайомий. Зникали також усі згадки про розпорошених громадян, після них немало залишитися бодай одного будь-якого доказу їхнього існування. Уся ця машина терору керується таємною поліцією, наявність якої є також ознакою тоталітарного режиму. Робота такого державного органу спрямована не лише на простих громадян, а й на партійних працівників та наближених осіб.

Наприклад, Джулія на одному з побачень розповідає, як одного партійного службовця розпорошили, дізнавшись про його романтичні стосунки. Парсонс опиняється в одному карцері з Вінстоном, попри вдалий рух кар'єрними сходами вгору та відмінну репутацію.

Тортури, розпорошення та зачистка згадок про знищену людину є очевидним фізичним терором. У романі також мають місце розлогі описи психологічного терору. До прикладу, простір всіяний зображеннями Старшого Брата з підписом "Старший Брат стежить за тобою", до вікон громадян Океанії зазирає патруль,

літаючи на вертольоті, усе сказане прослуховується, а усе зроблене простежується, за потреби з телеекрану долинає голос з зауваженням.

Варто зазначити, що Новомова є окремим видом психологічного терору. Про творення Новомови читач дізнається з діалогу Вінстона і його друга Сайма. Сайм працює в Дослідницькому Департаменті, за освітою він філолог і працює над створенням Одинадцяте Видання Словника Новомови. Його основне завдання руйнувати слова, замінювати синонімічні ряди якимось одним словом, яке до того було штучно створене такими фахівцями як Сайм. Сам же Сайм відчуває неабияку втіху в такій діяльності і в розмові з Вінстоном каже[4]:”Ви не відчуваєте краси руйнування слів.”

То чому ж такі дії є психологічним терором? По-перше, німецький філософ Мартін Гайдеггер стверджував[10], що мова- це дім буття і в цьому помешканні людина живе. Опираючись на це вчення філософа, громадян Океанії позбавили дому, руйнуючи мову, руйнується дім їхнього буття. Їхня духовна оселя зруйнована в Дослідницькому Департаменті. По-друге, Гайдеггер також стверджував, що мова- це не лише засіб комунікації, мова- це оптика, ми бачимо та сприймаємо світ так, як нам дозволяє наша мова, вона є фундаментом для нашого світогляду. Оптику громадян Океанії змінили насильницьким способом, нав'язавши їм штучну Новомову, їхній світогляд побудований не на їхніх поглядах, а на поглядах партії.

Приватна власність та централізований контроль над економікою є частиною устрою в Океанії. Про скасування приватної власності читач дізнається, коли Вінстон і Джулія читають книжку, яку нібито написав Еммануель Голдштайн, який за словами партії є ворогом номер один, саме його зображення з'являється на екрані впродовж Двохвилинки Ненависті і викликає у громадян Океанії колективну лють. У книжці міститься розділ, де описане знищення приватної власності. Коли після революції суспільство було поділене на Нижчих, Середніх та Вищих, останні розуміли, що для збереження своїх позицій потрібно сконцентрувати усю власність в меншій кількості рук. Колективізм став основою для олігархату.

Відсутність почуття індивідуальності та унікальності є цілком природньою в умовах, створених правлячою партією. Уніфікація суспільства відбулася на усіх рівнях. Партія продумала замість громадян навіть найменші деталі розкладу їхнього дня. Вінстон був конторським службовцем, отже мав прокидатися у визначений для нього час, про що йому сповіщав сигнал підйому. Далі слідувала ранкова зарядка, під час якої за ним слідкували з телеекрана, щоб виконання вправ відбувалося належним чином.

Ідею зображення тоталітаризму висвітлила у своїй статті “Representation of the concept totalitarianism in George Orwell’s novel “1984”[7] кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри теорії та практики перекладу гуманітарного факультету, Національний університет «Запорізька політехніка» Підгорна Анна Борисівна. Авторка зазначає, що маючи загальні знання про поняття тоталітаризму, читач легко виявляє його в романі, читаючи описи усюдисущої пропаганди, системи спостереження за головними героями та нездоланного страху, який над ними навис. Власне непозбутній страх і є наслідком тотального контролю. До інших ознак тоталітаризму, що наявні у творі авторка відносить терор, що зображується щедрою кількістю тортур фізичних та моральних. Терор також є джерелом перманентного страху, адже громадяни Океанії живуть з ніби під прицілом машини терору, варто лиш подумати не так, як каже партія і спуститься курок.

Підгорна Анна Борисівна у своїй статті досить влучно називає пропаганду усюдисущою. Це не просто красивий епітет, а реальність головних героїв. Детальніше про пропаганду в романі “1984” йдеться в статті Іконнікової Марини Валеріївни “Особливості художнього втілення тоталітарного дискурсу в романі-антиутопії”[5]. У ній авторка торкається теми Новомови, що побутувала в Океанії, та була елементом пропаганди, що насаджувала ідеологію. Дослідниця стверджує, що Новомова слугувала інструментом уніфікації суспільства, перетворюючи його на маси. Таким чином долалася самостійність мислення, адже хід думок та їхній зміст уже приготувала партія. Іншою причиною створення Новомови була перспектива стерти з пам’яті минуле, яке йшло в розріз ідеології. Важливо вказати,

що кількість слів у Новомові не зростала, а зменшувалася. Для ліквідування слів існував цілий департамент, що підтверджує тезу про тотальний контроль тоталітаризму.

Щоб якомога ретельніше проаналізувати питання зображення тоталітаризму в романі Орвелла, важливо звертатися також до праць зарубіжних дослідників.

Індонезійські журналістки Аді Реналді і Деві Відістуті у статті “The Inauthenticity of the Main Characters as an Impact of Totalitarian System Seen in George Orwell’s 1984” описують структуру суспільства Океанії, доводячи, що воно є тоталітарним.[13]

Найпершою ознакою тоталітарності є пірамідальність суспільства, де на вершині цієї піраміди диктатор, у випадку “1984”- Старший Брат. Усі, хто перебувають у цій піраміді нижче цього лідера зобов’язані навіть не просто його поважати, а поклонятися йому.

У статті авторки дещо розширили трактування монополії однієї партії як ознаки тоталітарного режиму. Дослідниці виокремлюють зовнішню та внутрішню сторони партії. До внутрішньої належить партійна еліта, яка володіє ресурсами для скеровування пропаганди та терору. В той час як зовнішня сторона партії представлена робочим класом, який працює в міністерствах. На відміну від попередніх, ця група не володіє якимись ресурсами чи привілеями, вони є ціллю, на який спрямовується терор та пропаганда. Власне Вінстон та Джулія є представниками зовнішньої партії.

В самому низу цієї тоталітарної піраміди перебувають проли, тобто ті, хто є поза межами партії, яка вважає їх недолюдьми, хоча вони становлять більшу частину всього населення Океанії.

2.2 Психологічний портрет головних героїв роману 1984 як зразок наслідків тоталітарного режиму

Вплив тоталітаризму на особистість чи не найцікавіша деталь роману. Опрацьовуючи роман, маючи за основу проаналізовані в першому розділі праці про наслідки тоталітаризму, не важко їх помітити та простежити зміни у психіці персонажів.

Чи не найяскравіше у романі Орвелл зображує ворожість з ненавистю. Партійна ідеологія Океанії вирощує у суспільстві ненависть до усього інакшого. Крім того, країна постійно мусила з кимось воювати. Океанія по серзі воювала з Євразією та Остазією. Задля підтримки рівня ненависті до ворогів, усі громадяни були зобов'язані відвідувати Двохвилинки Ненависті. Це дійство, що спершу виглядає, як збори біля телеекрану, яку згодом перетворюється на приступ масового божевілля. Екран демонструє глядачам зображення Еммануеля Голдштайна, який проголошений головним ворогом Океанії. Усіх присутніх ніби охоплює приступ божевілля, адже люди кричать та навіть кидають в екран те, що під руку попадеться.

Страх є незмінним супровідником громадян Океанії. Це відчуття є рушійною силою у формуванні поведінки головних героїв. Щоб не накликати на себе біду, Вінстон мусить ретельно планувати свої маршрути, слова, вирах обличчя та міміку. Вінстон жив зі страхом виказати якимось чином свій страх.

Несвідомість громадян Океанії є підґрунтям існування тоталітаризму в країні. Пропаганда, що включає в себе не лише існування залізної завіси, а й підміну понять та викривлення і підтасовування фактів, зробила громадян несвідомими й необізнаними. Як зазначалося, проли становлять переважну частину населення, отже, повставши, вони могли б повалити режим, але на заваді стоїть їхня несвідомість, про яку Орвелл у романі каже так: «Поки вони не стануть свідомими, вони ніколи не повстануть, а свідомими вони зможуть стати, лише коли повстануть.»

Рядки роману “1984” рясно всипані прикладами байдужості громадян Океанії. Яскравим прикладом є доноси, які здійснюються навіть на найближчих людей.

Перебуваючи в карцері, Вінстон дізнається, на Парсонса донесла його ж маленька дочка. Цей факт доводить думку про те, що ідеологія проникла в усі сфери життя, навіть в ті, які вважаються потаємними та інтимними, наприклад, сім'я. Цікавою є та деталь, що батько дівчинки завжди пишався ти, що його дитина в такому юному віці видала уже не одного “ворога народу”. Навіть будучи ув'язненим Парсонс хвалить свою дочку, що є свідченням того, що ідеологічні догми настільки тісно вкоренилися в світогляд громадян, що навіть будучи за крок до смерті, вони все одно їх відстоюють.

Філолог Сайм є також втіленням байдужості. Він відвідує публічні страти полонених, які регулярно проводяться в Океанії. Сайму подобається спостерігати за, як смикаються полоненні під час страт, та як у них з рота випадають сині язики. У розмові з Вінстоном у їдальні Сайм розхвалює останнє повішання і стверджує, що Вінстон багато втратив, не бачивши його наживо, адже, на думку Сайма, кіно нерівноцінний замітник.

Тема відображення наслідків життя у тоталітарному суспільстві на психіці бентежить не одного дослідника уже багато років. Роман “1984” Джорджа Орвелла є зображенням результату впливу тоталітаризму на особистість. Не дивно, що він фігурує в стількох дослідженнях. У дисертації “The impact of space on the psyche of the protagonist in George Orwell's Nineteen Eighty Four” авторка Ібтісам Туахамі характеризує зміни в особистості головного героя через призму простору.[18] У своїй праці дослідниця описує два простори та їхній вплив: гетеротопний та паноптичний.

Паноптичним є той простір, який дає можливість одній особі наглядати за іншими, власне це є простір характерний для тоталітарного режиму, що прагне контролювати всі сфери життя. Громадяни Океанії жили з постійним розумінням і відчуттям, що за ними спостерігають, що провокувало дисциплінованість поведінки. Такий ефект досягався за рахунок того, що існування громадян було організоване таким чином, що унеможливило перебування наодинці. Такі умови, на думку авторки, блокували прояви індивідуальності та незалежного

мислення. Іншою особливістю простору в Океанії була ізоляція. На перший погляд це твердження суперечить попередньому, але тут йдеться не про просторову, а про духовну. Громадяни Океанії не могли спілкуватися будь-де, адже такі дії також викликали підозру. Такі обмеження відображалися на головному героєві відчуттями страху, тривоги і звісно ж самотності.

Гетеротопний простір- це простір створений в середині іншого простору. Такий простір для себе створює Вінстон у другій частині роману, що стає початком змін у його психологічному та фізичному стані. У першій частині роману, коли головний герой перебував суто в паноптичному просторі, він постає перед читачем з втомленою та хворобливою зовнішністю. Натомість у гетеротопному просторі Вінстон позбувається багатьох симптомів. Крім того, відбуваються й зміни на психологічному рівні. Ставлення до життя стає зовсім іншим, адже буття більше не здається таким нестерпним. У цьому просторі Вінстон відчуває безпеку, приватність та свободу, що штовхає його надіятися та мріяти. Повернувшись до паноптичного простору, головний герой знову набуває страху, тривоги та інших рис, характерних для громадян тоталітарного суспільства.

У статті “Проблематика соціальних епідемій (роман-антиутопія) Джорджа Орвелла «1984» опублікованій в журналі “Молодий вчений”, авторки Тацинець М.Р. і Мацевко-Бекерська Л.В.[7] називають суспільство Океанії зараженим соціальною епідемією, що в першу чергу уражає психологічну складову. Авторки зазначають ряд цілей цієї епідемії: зробити розум людини власністю партії та зробити його сприятливим для засад ідеології.

До наслідків авторки відносять в першу чергу руйнування особистого “Я”, адже його існування неможливе без свободи. У глобальному трактуванні проблеми наслідком є несформована національна свідомість. Авторки зазначають, що орвелівське суспільство позбавлене свободи вибору, отже, обрати бути собою вони не можуть, партія заборонила таку опцію. На перший погляд здається, що заборона говорити, що $2+2=4$ ніяк не впливає на психіку людини. Натомість дослідниці наголошують на тому, що це принижує людську гідність, що в свою чергу

прискорює руйнування власного “Я”. Крім того, заборона на проголошення загальновідомих істин руйнує концепт справедливості.

Задля детальнішого розкриття питання, важливо звернути увагу не лише на партійну еліту Океанії чи простих працівників. Щоб точніше змалювати наслідки тоталітаризму, необхідно проаналізувати життя соціально найнижчої верстви населення: пролів. Цю тему розкриває Олег Ігорович Боднар у своїй статті “Деформація особистості в умовах тоталітарної системи (на матеріалі роману Джорджа Оруела “1984”).[1] Дослідник стверджує, що усі притаманні особистості риси, людина набуває шляхом самовизначення, до якого докладаються розумові зусилля. Натомість проли поміщені в умови інтелектуальної вбогості. Вони живуть без мрій, без власного бачення світу, вони не пам’ятають минулого та не бачать майбутнього. Усе це досягалося шляхом позбавлення права на самовизначення.

Автор підкреслює, що стан деперсоналізації у пролів спричинений не лише психологічними, а й фізичними утисками. Проли виконують найважчу та найбруднішу роботу. Існуючи у злиднях, вони не керуються здоровим глуздом, як наслідок, не відчують свободи, важливості та самодостатності

ВИСНОВКИ РОЗДІЛУ II

Проаналізувавши роман “1984” на основі опрацьованих досліджень, знаходимо достатню кількість ознак, щоб назвати Океанію тоталітарною державою. Старший Брат є лідером партії, яка захопила усю владу в країні, що є диктатурою. Партія будує життя суспільства на ідеології, де війна- це мир, свобода- це рабство, а нецтво- сила. Партійне вчення транслюється усюди завдяки пропаганді, що проникла в кожен закуток. Такий державний устрій Океанії існує завдяки терору, що нищить громадян не лише фізично, а й духовно, караючи думки, що не до вподоби Старшому Брату та створюючи середовище, де неможливе існування індивідуальності.

Наслідком таких умов життя є низка характерних ознак, що стосуються психологічного стану. Громадян Океанії поглинула байдужість, яка нормалізувала

доноси навіть на членів сім'ї та стала підґрунтям для наступної риси характеру тоталітарної людини. Ворожість народу стала причиною перманентної війни, а також зробила побутовими отримування насолоди через споглядання публічних полонених, фільмів, де є лиш смерть. Водночас народ Океанії налякані і не дозволяє собі відхилитися від сценарію партії, який регламентує навіть приватні сфери життя. Врешті-решт, слідування заздалегідь підготованому партією планом, позбавляє індивідуальності, виділитися в Океанії небезпечно, навіть подумки, адже це думкозлочин.

ВИСНОВКИ

Тоталітарний режим є однією з темних сторінок історії світу. Україна одна з тих країн, чий народ опинився в поневолені тоталітаризму та зумів розірвати його пута. Сьогодні у 21 столітті, у добу, коли скрізь проголошуються пацифістські ідеї, все ж таки існують країни з тоталітарним устроєм. Однією з цих країн є росія, яка вчиняє геноцид українського народу та погрожує усьому світу. Дослідити питання тоталітаризму означає збагнути ворога, який насправді залишився незмінним, який знову намагається в нас відібрати нашу свободу та закувати в окови тоталітарного режиму. У цьому як ніщо інше допомагає література, зокрема роман Джорджа Орвелла “1984” в якому описана держава та її громадяни, чії свідомості уражені тоталітаризмом. Факт того, що сказане автором у творі є саме тоталітаризмом доводиться виконанням поставлених на початку дослідження завдань.

Спочатку був проаналізований ряд досліджень, що розкривають тему тоталітарного режиму, окреслюючи його ознаки, умови та методи встановлення. Не менш важливими для висвітлення проблеми були також дослідження, що торкалися питань впливу тоталітаризму на особистість, завдяки чому був описаний менталітет тоталітарного громадянина. На основі отриманих результатів був здійснений аналіз роману Джорджа Орвелла “1984”. У ході аналізу в романі були виявленні ознаки, умови та способи встановлення тоталітаризму, які попередньо були виокремлені з опрацьованих досліджень. Згодом у творі були так само знайдені ознаки впливу тоталітарного режиму на головних героїв, що були використані в змалюванні психологічного портрету тоталітарного громадянина.

Тоталітарний режим вирізняється рядом ознак: зосереджена влада в руках однієї єдиної партії, якою керує диктатор; присутність ідеології, яка є головним законом, відповідно з якою не можна не погоджуватися; повсюдне використання пропаганди

для нав'язування ідеології, що проникає в усі сфери життя людини, навіть ті, які прийнято вважати інтимними та потаємними, наприклад, сім'я; терор фізичний та психологічний як засіб встановлення та підтримки режиму та колективна власність, що лежить в основі економіки.

Усі описані елементи тоталітаризму стають причиною негативних змін для психіки людини або, якщо людина зростала в умовах тоталітарного режиму, створюють одразу травмований та спотворений світогляд. Ознаками ментальності тоталітарного громадянина є перш за все страх. Страх свободи, страх перед наступним кроком, страх, який інколи нічим не можна пояснити. Тоталітарний режим формує непробивну байдужість, яка базується на несвідомості стосовно власного життя, не кажучи про країну. Тоталітарних громадян відрізняє вороже сприйняття усього інакшого, адже їхнє індивідуальне "Я" знищене, а на його місці збудоване стереотиповане мислення.

Роман "1984" вміщає в себе наведені ознаки. У Океанії при владі лиш одна партія, на чолі якої диктатор (Старший Брат), який активно просуває ідеологію, де війна- це мир, свобода- це рабство, а нецтво- сила. Ідеологічні засади агресивно вкорінюються за допомогою усюдисущої пропаганди з телеекранів, які не можна вимкнути. Система терору зазіхає не лише на тіла громадян, катуючи їх у підвалах Міністерства Любові, а й душі, руйнуючи мову, як духовну оселю, та проникаючи в фізичні домівки через телеекрани.

Як наслідок, психологічний портрет головних героїв складається з байдужості, яка дозволяє відправити рідних в катівні Міністерства Любові; ворожість, через яку країна в стані постійної війни, а її громадяни насолоджуються публічними стратами полонених, та з радістю спостерігають смерть у фільмах. Усеохопний страх, що, наприклад, змушував Вінстона Сміта контролювати навіть найменший порух м'язів обличчя. Врешті-решт, громадяни Океанії позбавлені індивідуальності, виділитися означає накликати на себе біду, дозволити подумати не так, як передбачено партією- вчинити думкозлочин.

Океанія в романі Джорджа Орвелла є тоталітарною державою, громадяни якої дихають тоталітарною ідеологією. Свідченням цього є чисельні ознаки в державному устрої та менталітеті громадян.

SUMMARY

Totalitarianism is one of the dark pages of world history. Ukraine is one of those countries whose people were enslaved by totalitarianism but we overcame the regime. Today, in the 21st century, at the epoch when pacifist ideas are being proclaimed everywhere, there are still countries with totalitarian systems. One of these countries is Russia, which is committing genocide against the Ukrainians and threatens the whole world. To investigate the question of totalitarianism and be aware of it at least in general means to understand the enemy, who has actually remained unchanged, who is again trying to take away our freedom and imprison us in a totalitarian regime. Literature, in particular, George Orwell's novel "1984", assists in this case. The author describes the country and its citizens, whose minds are affected by totalitarianism. The fact that Orwell outlined the totalitarian state is proved by solving the tasks that were determined at the very beginning.

First of all, a certain amount of studies that cover the question of totalitarianism were analyzed, outlining its features, conditions, and methods of establishment. Moreover, a few researches that touch on the topic of the consequences of totalitarianism on the personality, especially for their identity and mentality. The obtained results were used to describe a portrait of a totalitarian citizen. During the analysis features, conditions, and methods of establishing totalitarianism were identified in the novel. In addition, the signs of the influence of the totalitarian regime on the main characters were also found in the work. These psychological features were used to describe the mentality of totalitarian citizens.

A totalitarian regime is distinguished by a number of features: concentrated power in the hands of a single party, which is ruled by a dictator; the usage of ideology, which is

the main law, so, the citizens are not allowed to disagree; the aggressive usage of propaganda in order to impose an ideology that invades all spheres of human life, even those considered intimate and secret, such as the family; physical and psychological terror is a tool for establishing and maintaining the regime and collective property in the base of the economy.

All features of totalitarianism that were mentioned provoke negative changes in the human psyche. The main characteristic of the mentality of a totalitarian citizen is first and foremost fear. Fear of freedom, fear of the next step, fear that cannot be explained in any other way. A totalitarian regime creates impenetrable indifference, which is based on ignorance of someone's pain or sorrow. Totalitarian citizens are distinguished by a hostile perception of the other because their individual "I" is destroyed. Instead of it, there is only stereotypical thinking.

The novel "1984" includes characteristics of totalitarianism that were found in the researches. In Oceania, there is only one party and only one leader -a dictator (Elder Brother), who actively promotes an ideology where war is peace, freedom is slavery, and ignorance is strength. Ideology is aggressively imposed through the propaganda from television screens that cannot be turned off. The system of terror damage not only the bodies of citizens, torturing them in the basements of the Ministry of Love, but also their souls, destroying language as a spiritual home, and invading into physical homes through television screens.

As a result, the psychological portrait of the main characters consists of indifference, which allows sending relatives to the basement of the Ministry of Love for torture; hostility that induces the country for a constant war and its citizens enjoy public executions of prisoners and watch death in movies with joy. An invincible fear that, for example, forced Winston Smith to control even the slightest movement of his facial muscles. Eventually, the citizens of Oceania are deprived of individuality, to be different means to bring trouble on yourself, to allow yourself to think differently from what the party requires - to commit a thought crime.

Oceania in George Orwell's novel is a totalitarian state whose citizens live according to the totalitarian ideology. It is proved by numerous peculiarities in the state system and the mentality of citizens

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боднар О. І. “Деформація особистості в умовах тоталітарної системи (на матеріалі роману Джорджа Оруелла "1984")” <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/2306?locale=en>(дата звернення: 03.05.2023)
2. Гадяцький В. І. “Тоталітаризм на рівні особистості та його подолання”. <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2582/Gadiatskiy.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 15.04.2023)
3. Горностай П. П. "Гібридна ідеологія" як об'єкт соціальної патопсихології” <http://gorn.kiev.ua/Gorn2017-1.pdf> (дата звернення: 16.04.2023)
4. Джордж Орвелл “1984” ст.
5. Дем'яненко Борис Леонідович Три моделі тоталітаризму: Порівняльний аналіз фашизму, більшовизму та націонал-соціалізму.” https://shron1.chtyvo.org.ua/Demianenko_Borys/Try_modeli_totalitaryzmu_Porivnialnyi_analiz_fashyzmu_bilshovyizmu_ta_natsional-sotsializmu.pdf? (дата звернення: 09.04.2023)
6. Іконнікова М. В. “Особливості художнього втілення тоталітарного дискурсу в романі-антиутопії”/ Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. - 2009. - Вип. 20. - С. 223-227.
7. Іконнікова М. В. “Особистість vs Тоталітаризм у романі Орвелла “1984”” <https://core.ac.uk/download/pdf/12240907.pdf#page=622> (дата звернення: 01.05.2023)
8. Підгорна А. Б. “Representation of the concept totalitarianism in George Orwell’s novel “1984”” <https://periodicals.karazin.ua/philology/article/view/15184/14123> (дата звернення: 21.04.2023)

9. Тацинець, М., Мацевко-Бекерська, Л. (2023). “Проблематика соціальних епідемій (роман-антиутопія) Джорджа Орвелла «1984»/ Молодий вчений, 1 (113), 88-91. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-1-113-18>(дата звернення: 30.04.2023)
10. Чабанна М. В. “Авторитаризм і тоталітаризм Уявна подібність та сутнісна різниця “ <http://dspace.nbuu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11620/09-Chabanna.pdf?sequence=1> (дата звернення: 09.04.2023)
- 11.Філософія мови м. Гайдеггера. Мова як «дім буття» <https://studfile.net/preview/5461486/page:27/> (дата звернення 19.04.2023)
12. Інститут історії України <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=F&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU> (дата звернення: 02.04.2023)
- 13.Adi Renaldi and Dewi Widyastuti “The Inauthenticity of the Main Characters as an Impact of Totalitarian System Seen in George Orwell’s 1984” https://www.academia.edu/68455754/The_Inauthenticity_of_the_Main_Characters_as_an_Impact_of_Totalitarian_System_Seen_in_George_Orwell_s_1984?from_sit (дата звернення: 23.04.2023)
- 14.Alfonso Montuori “How to make enemies and influence people: anatomy of the anti-pluralist, totalitarian mindset” https://www.researchgate.net/publication/222532916_How_to_make_enemies_and_influence_people_Anatomy_of_the_anti-pluralist_totalitarian_mindset (дата звернення 16.04.2023)
- 15.Aron R. “Democracy and Totalitarianism” ст. 193-194
16. Carl Joachim Friedrich , Zbigniew K. Brzezinski “Totalitarian Dictatorship and Autocracy” ст. 22
- 17.Hannah Arendt “The Origin of Totalitarianism” <https://cheirif.files.wordpress.com/2014/08/hannah-arendt-the-origins-of-totalitarianism-meridian-1962.pdf> (дата звернення 08.04.2023)
18. Ibtissam Touhamiadi “The impact of space on the psyche of the protagonist in George Orwell's Nineteen Eighty Four” https://www.academia.edu/23121894/The_impact_of_space_on_the_psych_e_of_the_protagonist_in_George_Orwells_Nineteen_Eighty_Four (дата звернення 28.04.2023)
19. Mattias Desmet “The Psychology of Totalitarianism”– ст. 88

20. Encyclopaedia Britannica <https://www.britannica.com/topic/totalitarianism> (дата звернення 02.04.2023)